

μα της

Σε αναζήτηση ενός

μοντέλου διεκδίκησης κλεμμένων θησαυρών στο Συνέδριο “Παράνομο Εμπόριο Τέχνης και Επαναπατρισμός” στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης.

Η παράνομη διακίνηση πολιτιστικής κληρονομιάς είναι ένα διεθνές «αναίμακτο» έγκλημα από το οποίο υποφέρουν πάρα πολλές χώρες μεταξύ των οποίων και η Κύπρος κυρίως μετά την εισβολή του 1974. Πρόκειται για μια μάστιγα που πλήττει τόσο τις χώρες προέλευσης, όσο και τις χώρες διέλευσης και τελικού προορισμού των κλεμμένων έργων.

Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία, η μαύρη αγορά έργων τέχνης αποτελεί μία από τις τέσσερις πιο προσοδοφόρες παράνομες δραστηριότητες εμπορίου με τζίρο 6 δις ευρώ. Μόνο και μόνο να απαριθμήσει κανείς τις χώρες των οποίων η πολιτιστική κληρονομιά γίνεται λεία των αρχαιοκάπηλων τα τελευταία χρόνια, θα διαπιστώσει το μέγεθος του εγκλήματος: Γιουγκοσλαβία, Συρία, Αίγυπτος, Αφγανιστάν, Κύπρος...

Μέχρι τον 19ο αιώνα το ενδιαφέρον των αρχαιοκάπηλων ήταν περιορισμένο σε χειρόγραφα κυρίως, για να επεκταθεί σιγά σιγά στις βυζαντινές εικόνες και αρχαιότητες, ενώ τελευταία τα μουσεία σύγχρονης τέχνης γίνονται εύκολη λεία στους επίδοξους εμπόρους τέχνης. Μια γρήγορη ματιά στους καταλόγους των μεγάλων οίκων δημοπρασίας από τη δεκαετία του '50 και μετά θα συνειδητοποιήσει ότι η βυζαντινή τέχνη και οι αρχαιότητες της Μεσογείου αποτετεί το κύριο ενδιαφέρον των συλλεκτών και κατ' επέκταση των λαθρέμπορων.

Συνήθως τα αντικείμενα καταλήγουν σε ιδιωτικές συλλογές σε όλο τον κόσμο. Είναι χαρακτηριστικό να αναφερθεί ότι από τη λεηλασία της Κύπρου το 1974 έργα βυζαντινής τέχνης εντοπίστηκαν στην Ιαπωνία (Βημόθυρα στο Πανεπιστήμιο Κιναζάουα).

Αν αναλογιστούμε για μια στιγμή τις συλλογές των μεγαλύτερων μουσείων του κόσμου ή απλά να ξεφυλλίσουμε τους καταλόγους τους, θα διαπιστώσουμε ότι αυτά είναι γεμάτα από έργα τέχνης άλλων χωρών (Βρετανικό Μουσείο, Μητροπολιτικό Μουσείο Νέας Υόρκης, Λούβρο...).

Κυκλώματα λαθρεμπορών

Το παράνομο λαθρεμπόριο τέχνης διαθέτει ένα πολύπλοκο σύστημα διακίνησης των κλεμμένων έργων. Η περίπτωση του Τούρκου αρχαιοκάπηλου Αιντίν Ντικμέν στο διαμέρισμα του οποίου στο Μόναχο ανευρέθηκαν το 1997 5000 αντικείμενα από όλο τον κόσμο, μεταξύ των οποίων και της Κύπρου (Υπόθεση Μονάχου) είναι μια από τις μεγαλύτερες περιπτώσεις παγκόσμια. Το εμπόριο αρχαιοτήτων περιλαμβάνει τους κλέφτες σε τοπικό επίπεδο, τους αρχαιοκάπηλους μεγάλης κλίμακας και τις διεθνείς συνδέσεις με οίκους δημοπρασίας, γκαλερί, μουσεία, ντίλερ και συλλέκτες. Όταν πρόκειται για χώρες πολεμικής σύρραξης τότε η πολιτιστική κληρονομιά είναι τελείως ανυπεράσπιστα και σε αυτήν εμπλέκονται άπαντες (δείτε τα βιβλία *Hot Art, Cold Cash*, Michael Van Rijn, Amazon και *The Illicit Trade in Art and Antiquities* International Recovery and Criminal and Civil Liability Janet Ulph and Ian Smith, Hart Publishing).

Νομοθεσία-Οργανισμοί

Από τη μια είναι δεδομένο ότι ελάχιστα κλεμμένα έργα επαναπατρίζονται και από την άλλη είναι σχεδόν αδύνατο να εκλείψει το παράνομο εμπόριο έργων τέχνης καθώς αυτό που το ενισχύει είναι η ολοένα αυξανόμενη ζήτηση έργων τέχνης που δεν μπορεί να βρει κανείς σε μια νόμιμη αγορά. Πώς αλλιώς θα αποκτούσε κανείς για παράδειγμα, μοναδικά ψηφιδωτά του 12ου αιώνα (Κανακαριά) ή ένα περίφημο γλυπτό της αρχαίας Αιγύπτου;

Τέτοια έργα τέχνης όμως δεν ανήκουν μόνο στη χώρα προέλευσης τους αλλά ολόκληρης της ανθρωπότητας. Είναι οι ψηφίδες του μωσαϊκού της ανθρωπότητας, της ιστορίας των λαών και πολιτισμών. Είναι όμως εύκολη η προστασία τους ή η επανάκτηση τους σε περίπτωση κλοπής; Η αυξανόμενη παράνομη διακίνηση πολιτιστικών αγαθών ενεργοποίησε τη διεθνή κοινότητα κατά την μεταπολεμική περίοδο κατά την οποία το πρόβλημα της λεηλασίας πολιτιστικών αγαθών άρχισε να παίρνει τεράστιες διαστάσεις. Η καταστροφή των πολιτιστικών αγαθών των λαών της Ευρώπης κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου υπήρξε το έναυσμα για την κινητοποίηση της διεθνούς Κοινότητας ως προς τη θέσπιση νομικού πλαισίου για την προστασία του πολιτιστικού πλούτου των λαών σε καιρό πολέμου. Η Σύμβαση της UNESCO που υπογράφηκε στη Χάγη το 1954 σκοπό έχει

την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης. Αργότερα η Διεθνής Σύμβαση UNESCO (Παρίσι,1970) έβαλε φραγμό στο ανεξέλεγκτο εμπόριο ληλατημένων αρχαιοτήτων απαγορεύοντας και παρεμποδίζοντας οποιαδήποτε παράνομη εισαγωγή, εξαγωγή και μεταβίβαση κυριότητας πολιτιστικών αγαθών αμφισβητούμενης ή άγνωστης προέλευσης. Έπειτα, στους Δελφούς στην Ελλάδα υπεγράφη η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Αδικήματα σχετικά με τα Πολιτιστικά Αγαθά (23-06-1985). Επίσης η Σύμβαση UNIDROIT (Ρώμη, 24-6-1995) ικανοποιούνται αιτήματα απόδοσης κλαπέντων πολιτιστικών αγαθών και επιστροφής πολιτιστικών αγαθών που απομακρύνθηκαν από το έδαφος Συμβαλλόμενου Κράτους, κατά παράβαση του δικαίου του που ρυθμίζει την εξαγωγή των πολιτιστικών αγαθών.

Προβλήματα

Η ύπαρξη όλων αυτών των συμβάσεων, προτροπών, διεθνών οργανισμών έχει λύσει το πρόβλημα της διεκδίκησης κλεμμένων θησαυρών; Η απάντηση είναι γνωστή. Όχι, δεν έχει λυθεί το πρόβλημα, αντίθετα αυξάνεται και λόγοι είναι πολλοί. Πρώτον, ενόσω υπάρχει ζήτηση θα υπάρχει και το παράνομο κύκλωμα που θα διακινεί τα αγαθά. Δεύτερο, όσο προστατευτικά μέτρα να λαμβάνονται από χώρες και διεθνείς οργανισμούς «οι λαθρέμποροι είναι πάντα πιο μπροστά βρίσκοντας νέους τρόπους να ελίσσονται». Τρίτο, πλείστα από αυτά τα αγαθά δεν τεκμηριώνονται (έλλειψη αρχείου, ντοκουμέντων, φωτογραφικού υλικού) με αποτέλεσμα η όποια νομική διεκδίκηση να είναι αδύνατη (η Υπόθεση του Μονάχου είναι χαρακτηριστική περίπτωση καθώς πολλά αντικείμενα δεν μπορεί να τεκμηριωθεί ότι η προέλευση τους είναι κυπριακή).

Τέταρτο και σημαντικότερο, από τη μια για να ισχύουν οι διεθνείς συμβάσεις πρέπει να ενσωματωθούν στο νομικό πλαίσιο του κράτους. Η υπόθεση Λανς που αφορά τις τέσσερις εικόνες του Αντιφωνητή από την κατεχόμενη Καλογραία είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα. Η υπόθεση Λανς είναι η πρώτη παγκόσμια που δικαιώνει την Κύπρο μετά την εναρμόνιση σε νομοθεσία κράτους της Ευρωπαϊκής Ένωσης των προνοιών της Σύμβασης της Χάγης του 1954 σχετικά με την επιστροφή έργων πολιτιστικής κληρονομιάς που αποκτήθηκαν κατά τη διάρκεια πολέμου. Με την αλλαγή της νομοθεσίας της Ολλανδίας το 2007 έγινε κατορθωτή η επιστροφή τους στην Κύπρο.

Ένα πέμπτο σημείο πολύ σημαντικό για τη διεκδίκηση των κλεμμένων θησαυρών είναι η έλλειψη από πολλές χώρες (πχ η Κύπρος) ενός μηχανισμού διεκδίκησης που να συντονίζει τις προσπάθειες όλων των φορέων, κράτους, εκκλησίας, ιδιωτών, νομικών κλπ στην προσπάθεια επανάκτησης των κλεμμένων. Η περίπτωση της Κύπρου είναι και πάλιν χαρακτηριστική καθώς αν εντυφλήσει κανείς στις βασικότερες υποθέσεις (Λανς, Μόναχο) θα διαπιστώσει την ανυπαρξία ενός τέτοιου μηχανισμού που δεν κατάφερε η Κυπριακή Δημοκρατία να δημιουργήσει μετά τη λεηλασία του 1974. Χαρακτηριστική από την άλλη είναι η περίπτωση του Αφγανιστάν, το οποίο σήμερα προσπαθώντας να μαζέψει τα κομμάτια της καταστροφής προχωρεί στη δημιουργία Αστυνομίας (Art Police) δίνοντας μεγάλο στους ιδιώτες να συμβάλουν σε αυτή την προσπάθεια.

Το Συνέδριο στο Peace Palace

Δεδομένο είναι το γεγονός ότι υπάρχει πολλή δρόμος ακόμα για να βρεθεί το σωστό μοντέλο αντιμετώπισης της λεηλασίας και κλοπής της πολιτιστικής κληρονομιάς. Η ενωμένη Ευρώπη βρίσκεται μπροστά σε μια νέα πρόκληση καθώς το πρόβλημα αυξάνεται. Ανατομία του προβλήματος αλλά και τρόποι αντιμετώπισης του συζητήθηκαν σε ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον, καίριο και ψηλού επιπέδου συνέδριο που έγινε στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης κατά τη διάρκεια του Συνεδρίου «Παράνομο εμπόριο τέχνης και επαναπατρισμός» (Art Trafficking

and restitution” που οργάνωσε ο μη κερδοσκοπικός οργανισμός Walk of Truth.

Συμμετείχαν πάνω από 50 ειδικοί, νομικοί, ακαδημαϊκοί, προσωπικότητες διεθνών οργανισμών, αξιωματούχοι της Europol και Interpol και συζητήθηκαν περιπτώσεις και παραδείγματα παράνομου εμπορίου τέχνης από τη Αφγανιστάν και την Κύπρο.

Στο Συνέδριο αναλύθηκαν από πλευράς Κύπρου οι υποθέσεις Λανς και Μονάχου από τους δικηγόρους Robert Polak και Thomas Kline αντίστοιχα. Μίλησαν επίσης, η ιδρύτρια του Walk of Truth Τασούλα Χατζητοφή η οποία πρωτοστάτησε στην επιτυχία μερικών από τις σημαντικότερες υποθέσεις που αφορούν περιπτώσεις λεηλασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς της Κύπρου, ο δρ. Willy Bruggeman, πρώην διευθυντής της Europol και πρόεδρος του Belgian Federal Police Council, Steven van Hoogstraten, διευθυντής του Carnegie Foundation (Peace Palace), Bruce Clark δημοσιογράφος του Economist και συγγραφέας, Dr. Norman Palmer Καθηγητής νομικής στο Kings College, Omar Said Sultan, σύμβουλος του υπουργείου Πολιτισμού του Αφγανιστάν, Martin Finkelberg επικεφαλής του Art and Antiquities Crime Unit της Ολλανδίας, Anna Kedziorek της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Piter Kitschler, πρώην διευθυντής της Αστυνομίας της Βαυαρίας (επικεφαλής της επιχείρησης του Μονάχου το 1997), δρ. Wouter Veraart καθηγητής της Φιλοσοφίας της

Νομικής στο πανεπιστήμιο του Άμστερνταμ κ.α.

Κατά τη διάρκεια του Συνεδρίου η κα Χατζητοφή ανακοίνωσε την απόφαση της Ολλανδίας να επιστρέψει στην Κύπρο τις τέσσερις εικόνες του Αντιφωνητή (Υπόθεση Λανς) η πρώτη παγκόσμια που δικαιώνει την Κύπρο μετά την ενσωμάτωση σε νομοθεσία κράτους της Ευρωπαϊκής Ένωσης των προνοιών της Σύμβασης της Χάγης του 1954 σχετικά με την επιστροφή έργων πολιτιστικής κληρονομιάς που αποκτήθηκαν κατά τη διάρκεια πολέμου.

Τα πορίσματα του Συνεδρίου θα εξεταστούν από ομάδα εμπειρογνομόνων του Walk of Truth καθώς αυτά θα χρησιμοποιηθούν ως βάση για χαρτογράφηση πρώτα του τοπίου που αφορά τη λεηλασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και το παράνομο εμπόριο τέχνης με στόχο της σύνταξη ενός γενικού μοντέλου στρατηγικής αντιμετώπισης του θέματος σε πολιτικό επίπεδο.

Η Τασούλα Χατζητοφή κάλεσε την ομάδα εμπειρογνομόνων στο Συνέδριο «Παράνομο εμπόριο τέχνης και επαναπατρισμός» να βοηθήσουν στον εντοπισμό κλεμμένων από τα κατεχόμενα έργων τέχνης μεταξύ των οποίων το ψηφιδωτό του Αποστόλου Ανδρέα από την εκκλησία της Κανακαριάς (φωτο). Υπάρχουν ενδείξεις ότι βρίσκεται κάπου στη Γερμανία.

πλαίσιο

Museum of Disputed Art

Μέχρι να γίνει κάτι τέτοιο εφικτό, έργα τέχνης που γίνονται αντικείμενο παράνομου εμπορίου θα συνεχίσουν να είναι πρόσφυγες μέχρι να διευθετηθεί η επιστροφή τους. Μια σημαντική πρόταση της οργανώτριας του Συνεδρίου Τασούλας Χατζητοφή η οποία έχει γίνει ένθερμα αποδεκτή από την Ολλανδία, τη χώρα που πρωτοστατεί στην επίλυση του παράνομου εμπορίου τέχνης, αφορά τη δημιουργία ενός Μουσείου (Museum of Disputed Art) το οποίο θα στεγάζει όλα εκείνα τα έργα τέχνης δεν έχουν στέγη. Εν αναμονή κατάληξης νομικών υποθέσεων για επαναπατρισμό τους αυτά είναι κλειδωμένα σε αποθήκες, εκτεθειμένα στη φθορά του χρόνου, όπως συμβαίνει με τα έργα τέχνης από την κατεχόμενη Κύπρο που βρίσκονται για 16 χρόνια στις αποθήκες της αστυνομίας του Μονάχου.

Αυτά τα έργα, εξηγεί η Χατζητοφή, εκτεθειμένα σε ένα Μουσείο θα τυγχάνουν φροντίδας των συντηρητών και παράλληλα θα λένε της ιστορία τους στον κόσμο. «Ως πρόσφυγας από την Αμμόχωστο, που βρήκα ένα ασφαλές σπίτι στην Ολλανδία, θα ήθελα να δούμε ένα τέτοιο σπίτι για έργα τέχνης που αναμένουν να επιστρέψουν στην πατρίδα τους, στην πόλη της Δικαιοσύνης και της Ειρήνης.»

Της Μαρίνας Σχίζα.

Πηγή: churchofcyprus.org.cy